

Łucja Biel

Instytut Lingwistyki Stosowanej

Uniwersytet Warszawski

l.biel@uw.edu.pl

**Recenzja książki *Tłumacz – praktyczne aspekty
zawodu* autorstwa Bogusławy Whyatt, Zbigniewa
Nadstogi, Agnieszki Chmiel et al.**

Poznań: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu
im. Adama Mickiewicza, 2016, 251 s.

Monografia wieloautorska *Tłumacz – praktyczne aspekty zawodu* jest pozycją ważną i potrzebną na polskim rynku kształcenia tłumaczy. Została opracowana przez wykładowców z Zakładu Studiów nad Przekładem Wydziału Anglistyki Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza z myślą o studentach specjalizacji przekładoznawczych — pisemnych i ustnych. Książkę napisano z dużym wyczuciem potrzeb początkujących tłumaczy, stawiających pierwsze kroki na trudnym i wymagającym rynku.

O ile podobne poradniki są dość liczne w języku angielskim — przykładowo książki Robinsona (2003), McKay (2006), Corsellis (2008), Samuelssona-Browna (2010) i Sofera (2012), a większość informacji można w zasadzie bez większego trudu znaleźć samodzielnie w Internecie, to recenzowana pozycja wypełnia lukę na polskim rynku, uwzględniając jego lokalną specyfikę.

Publikacja składa się z dziesięciu rozdziałów. W dwóch pierwszych zostały przedstawione praktyczne aspekty wykonywania tłumaczeń pisemnych związane z funkcjonowaniem tłumaczy na rynku. Rozdział trzeci omawia zasady wyszukiwania ekwiwalentów terminologicznych, a jego uzupełnieniem jest w pewnym sensie rozdział przedostatni poświęcony narzędziom CAT (tłumaczeniu wspomaganemu komputerowo). Kolejne rozdziały dotyczą tłumaczeń turystycznych i medycznych

oraz audiodeskrypcji. Natomiast tłumaczeniom ustnym poświęcone zostały trzy rozdziały.

Z punktu widzenia praktycznych aspektów zawodu tłumacza za najbardziej wartościowe uważam dwa początkowe rozdziały, które powinny znaleźć się na liście obowiązkowych lektur specjalizacji translatorskich w Polsce. Zbigniew **Nadstoga** w rozdziale *Tłumaczenie pisemne – aspekty rynkowe i warsztatowe* porusza ważne zagadnienia związane z procesem świadczenia usługi tłumaczeniowej, począwszy od oferty, zróżnicowania jednostek rozliczeniowych (strona, słowo, wiersz, arkusz wydawniczy) i możliwości podwyższenia stawek w zależności od okoliczności (krótki termin wykonania, praca poza warsztatem pracy tłumacza itp.), zawarcia umowy (wraz z wzorcami w załączniku), etapów pracy nad tekstem docelowym (tłumaczenie, redakcja), a kończąc na rozliczeniu tłumaczenia po jego zakończeniu, w tym również na kwestiach egzekucji należności lub obsługi reklamacji. Rozdział kończy krótka sekcja o tłumaczeniach poświadczonych, którym warto byłoby poświęcić osobny rozdział. Kolejny rozdział autorstwa Tomasa **Kościuczuka** pt. *Tłumacz freelancer – mity i rzeczywistość* dotyczy zalet i wad pracy w charakterze tzw. wolnego strzelca, czyli z reguły tłumacza prowadzącego jednoosobową działalność gospodarczą (mikrofirmę). Pod koniec rozdziału przedstawiono metodę kalkulacji rzeczywistego kosztu przetłumaczenia jednej strony z uwzględnieniem czynności niezwiązanych z tłumaczeniem oraz okresu urlopowego. Jest to wartościowa część uświadamiająca początkującym tłumaczom, jakie koszty w rzeczywistości ponosi się podczas prowadzenia działalności gospodarczej. Ogólnie rzecz biorąc, oba rozdziały zawierają szereg praktycznych uwag cennych dla osób stawiających pierwsze kroki na rynku (choć można niekiedy spierać się o szczegóły, np. czy termin płatności to faktycznie 14-21 dni od daty wystawienia faktury (s. 18), czy raczej 30-45 dni w przypadku biur tłumaczeń).

Następny rozdział autorstwa Magdaleny Perdek pt. *Tłumacz na tropie terminów, czyli w poszukiwaniu uparciuchów*, patrzydeł i czynów przestępnych można by podzielić na dwie części — akademicką opisującą właściwości terminów oraz bardzo przydatną część praktyczną z poradami na temat wyszukiwania ekwiwalentów terminologicznych w słownikach i w Internecie. Autorka — słusznie — zaleca zasadę ograniczonego zaufania do słowników i popularnych wśród studentów

źródeł elektronicznych, takich jak proz.com (s. 82), oraz radzi, jak bardziej świadomie korzystać z wyszukiwarki Google przez zawężanie wyszukiwań. Dalej znajdziemy informacje na temat tworzenia własnych glosariuszy i baz terminologicznych w narzędziach CAT i z wykorzystaniem ekstraktorów, takich jak fivefilters czy TerMine (s. 88-89). Rozdział kończy się wykazem podstawowych zasobów terminologicznych dostępnych w Internecie, np. IATE, EUR-Lex iLinguee (choć zwłaszcza temu ostatniemu stosunkowo nowemu zasobowi w formie korpusu równoległego warto byłoby poświęcić więcej uwagi w miejsce nadmierne rozbudowanego wstępu). Ta sekcja pokrywa się z końcową częścią przedostatniego artykułu autorstwa Olgi **Witczak** pt. *Tłumacze kontra maszyny, czyli o tłumaczeniu wspomaganym komputerowo*, który z racji zbliżonych zagadnień powinien następować po rozdziale Perdek. Olga Witczak kompetentnie omawia popularne na rynku narzędzia CAT, przedstawiając statystyki ich użycia (bardziej spójna byłaby jednak konwencja poradnikowa, jak w wyżej opisanych rozdziałach) i przechodząc pod koniec do omówienia tłumaczenia maszynowego oraz postędyj. Tłumaczenia maszynowe należałoby wyraźniej oddzielić od narzędzi CAT (np. s. 220) i poświęcić im więcej uwagi, przykładowo zamiast trzech ostatnich stron o internetowych zasobach terminologicznych.

Uzupełnieniem treści o tłumaczeniach pisemnych są trzy rozdziały poświęcone tłumaczeniu turystycznemu i medycznemu (w kontekście języka angielskiego) oraz audiodeskrypcji. Trzeba przyznać, iż jest to wybór zaskakujący z racji niszowego charakteru tych tłumaczeń, zwłaszcza że nie omówiono znacznie bardziej powszechnych typów przekładu, jak np. ekonomicznego, prawnego i prawniczego lub technicznego i lokalizacji. W rozdziale *Tłumacz w branży turystycznej* Bogusława **Whyatt** ciekawie omawia tłumaczenie tekstów na potrzeby tej gałęzi gospodarki, skupiając się w szczególności na stronach internetowych hoteli i kartach dań oraz zwracając uwagę na potrzebę mediacji kulturowej. Autorka słusznie zauważa, iż tego typu tłumaczenia są błędnie postrzegane jako łatwe z racji zaliczania ich do rejestru ogólnego, czego konsekwencją jest częste wykonywanie ich przez amatorów (s. 103). Za wartościowy należy uznać syntetyczny wykaz zabiegów gramatyczno-składniowych w tłumaczeniu z polskiego na angielski (nominalizacje, strona bierna, tryb rozkazujący, imiesłowy i czas teraźniejszy, s. 110). Autorka uwrażliwia na różnice kulturowe, podkreślając, że tłumacz

jest nie tylko pośrednikiem, ale również „ambasadorem rodzimej kultury” (s. 121). W kolejnym rozdziale pt. *Przekład tekstów medycznych – porady dla początkujących tłumaczy* Maria **Tymczyńska** przybliży specyfikę języka medycznego oraz wyzwania związane z przekładem tekstów medycznych, ilustrując je różnego typu błędami popełnianymi przez początkujących tłumaczy. Autorka podkreśla, iż jest to „zajęcie dla pasjonatów i idealistów”, gdyż jest „to zazwyczaj żmudna i mało opłacalna praca wykonywana pod presją czasu”, choć dająca wiele satysfakcji (s. 144). Rozdział kończy się wykazem zasobów terminologicznych dla tłumaczy tekstów medycznych. Ostatni rozdział autorstwa Agnieszki **Chmiel** i Iwony **Mazur** zatytułowany *Bystre oko, giętki język, czyli o pracy audiodeskryptora filmowego słów kilka* charakteryzuje audiodeskrypcję filmów, polegającą na przekładzie obrazu na słowo dla osób niewidomych i niedowidzących, podkreślając, że jest to „sztuka malowania słowem” (s. 233), ponieważ „[a]udiodeskryptor musi zauważyć i wybrać do opisu najważniejsze składniki fabuły filmowej” (s. 235). Autorki w przystępny sposób opisują podstawy warsztatu audiodeskryptora, koncentrując się w szczególności na technikach służących uplastycznieniu języka.

Tłumaczom ustnym poświęcone zostały trzy rozdziały. W pierwszym rozdziale o charakterze teoretycznym Paweł **Korpál** omawia kompetencje tłumacza ustnego (co ciekawe nie ma analogicznego rozdziału dla tłumaczy pisemnych), w tym kompetencje językowe, kognitywne, psychologiczne, społeczno-kulturowe i biznesowe, prezentując wyniki badań nad tym zagadnieniem. Następnie powinien w zasadzie znajdować się rozdział o charakterze praktycznym autorstwa Marcina **Turskiego** pt. *Praktyczne aspekty tłumaczeń ustnych w szczególnie wrażliwych kontekstach*, który omawia tłumaczenia konsekwentne i symultaniczne podczas spotkań dyplomatycznych, politycznych oraz biznesowych. Za szczególnie przydatną uważam napisaną w przystępny sposób część pt. *Szczególne wyzwania*: 1) Wypowiedź nie jest logicznie spójna i klarowna; 2) Mówca słabo zna język, z którego tłumacz dokonuje przekładu; 3) Skomplikowany język, złożona retoryka, kwiecisty styl; 4) Szybkie tempo wypowiedzi; 5) Trudne do przewidzenia godziny pracy; 6) Przesadnie długie wypowiedzi o wielkiej wadze merytorycznej; 7) Przedmiotowe podejście do tłumacza i jego wysiłku; 8) Konteksty szczególnie wrażliwe na pomyłki; 9) Podwyższony poziom stresu (s.

186-192). Po tej części pojawia się ponowne omówienie umiejętności zawodowych tłumacza ustnego, które choć nieco odmiennie skategoryzowane, w większości pokrywają się z kompetencjami omówionymi w rozdziale Korpala. Dobrym uzupełnieniem treści przeznaczonych dla tłumaczy ustnych jest utrzymany w stylu poradnikowym rozdział autorstwa Katarzyny **Stachowiak** *Jak się uczy tłumacz? Czyli o nauce i mnemotechnikach przed zleceniem i w trakcie jego trwania*, zawierający szereg porad dotyczących wspomagania pamięci podczas tłumaczenia konsekwentnego i symultanicznego, a także przygotowania się do tłumaczenia poprzez glosariusze, notatki i inne formy treningu pamięci. Dodatkowym atutem tego praktycznego rozdziału jest przyjazna dla czytelnika organizacja treści z wyodrębnieniem „rad praktycznych”. Podsumowując część poświęconą tłumaczeniu ustnemu, nie sposób nie odnotować dość pobieżnego omówienia zapowiedzianych w tytule praktycznych aspektów zawodu — przykładowo brak takich zagadnień jak sposoby pozyskiwania zleceń, kontakt z klientem, rozliczanie zleceń, etyka zawodowa, tłumaczenie ustne dla instytucji unijnych itp. Na marginesie warto odnotować przydatny rozdział Zbigniewa Nadstogi pt. *Tłumacz na rynku pracy* w monografii o dydaktyce przekładu ustnego pod redakcją Agnieszki Chmiel i Przemysława Janikowskiego (2015), który byłby doskonałym praktycznym uzupełnieniem części poświęconej tłumaczeniu ustnemu.

Obowiązek recenzencki nakazuje mi omówienie również niedociągnięć (niewielkich) tej potrzebnej na polskim rynku monografii. W szczególności przydałaby się lepsza koordynacja treści, ich bardziej przejrzysty układ i ujednolicenie stylu ich prezentacji. Jak zauważyłam powyżej, pewne treści niepotrzebnie nakładają się na siebie, np. narzędzia CAT zostały poruszone zarówno w rozdziale Kościuczuka, jak i Witczak, internetowe zasoby terminologiczne — u Perdek i Witczak, kompetencje tłumacza ustnego u Korpala i Turskiego, zawód tłumacza przysięgłego u Nadstogi i Kościuczuka. Co prawda jest to częsta bolączka monografii wieloautorskich, ale można byłoby jej zaradzić, gdyby zamiast jedenastu autorów nad całością czuwał redaktor prowadzący. Niektóre rozdziały mają oczekiwany charakter praktyczny i są utrzymane w konwencji poradnika, inne bardziej akademicki, a jeszcze inne charakter warsztatowy (dobrze byłoby je wydzielić). Jeżeli książka doczeka się dalszych wydań, warto byłoby utrzymać styl poradnikowy

i rozszerzyć treści o ważne informacje praktyczne, które zostały pominięte (np. specyfika polskich umów o dzieło i umów zlecenia, wystawianie faktur lub rachunków, zakładanie działalności gospodarczej, pozyскиwanie klientów, marketing w Internecie). Duży potencjał ma również część warsztatowa, którą można rozszerzać o bardziej popularne na rynku formy tłumaczeń, a także zagadnienia związane z zawodem tłumacza przysięgłego bądź tłumaczeniem dla instytucji unijnych.

Reasumując, recenzowana monografia jest ważną i potrzebną pozycją na rynku polskim i z pewnością znajdzie wielu czytelników wśród studentów specjalizacji przekładoznawczych i początkujących tłumaczy.

Bibliografia

- Corsellis, A. (2008), *Public Service Interpreting. The First Steps*, Palgrave Macmillan, Basingstoke.
- McKay, C. (2006), *How to Succeed as a Freelance Translator*, Two Rat Press.
- Nadstoga, Z. (2016), "Tłumacz na rynku pracy", w: Chmiel, A., Janikowski, P. (red.), *Dydaktyka przekładu ustnego*, Stowarzyszenie Inicjatyw Wydawniczych, Katowice, s. 365-384.
- Robinson, D. (2003), *Becoming a Translator. An Introduction to the Theory and Practice of Translation*, wyd. 2, Routledge, London.
- Samuelsson-Brown, G. (2010), *A Practical Guide for Translators*, wyd. 5, Multilingual Matters, Bristol.
- Sofer, M. (2012), *The Global Translator's Handbook*, Taylor Trade Publishing, Lanham.